

**ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ****LEGAL PERSONS AS SUBJECTS OF LEGAL RESPONSIBILITY
FOR VIOLATIONS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS****Майданевич А.Г.,
здобувач***Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Стаття присвячена дослідженню проблемних питань, пов'язаних із визнанням суб'єктами адміністративної відповідальності юридичних осіб. На підставі аналізу чинного законодавства України та доктринальних думок зроблено висновок про передчасність і необґрунтованість визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності.

Ключові слова: юридичні особи, суб'єкти адміністративної відповідальності, юридична відповідальність, порушення прав інтелектуальної власності.

Статья посвящена исследованию проблемных вопросов, связанных с признанием субъектами административной ответственности юридических лиц. На основании анализа действующего законодательства и доктринальных мнений сделан вывод о преждевременности и необоснованности признания юридических лиц субъектами административной ответственности.

Ключевые слова: юридические лица, субъекты административной ответственности, юридическая ответственность, нарушение прав интеллектуальной собственности.

Scientific discussion regarding the establishment of administrative liability of legal entities are not new, they have repeatedly raised in the pages of the special literature. Moreover, in a certain period, in the days of the former USSR subjects of the administrative offence admitted both physical and legal persons. According to the code of administrative offences of subjects of administrative liability for violations of intellectual property rights are individuals. However, at the legislative level establishes administrative liability of legal persons, which requires additional research.

The purpose and objective of this article is to determine the legal basis for recognition of the subjects of administrative responsibility of legal entities for violation of intellectual property rights.

Institute of public law of responsibility of legal persons is applied in many foreign countries, which also face a problem of growth of violations of the law committed by corporations or other collective entities. These countries opted for the introduction of liability of legal persons not only for administrative (Italy, Portugal, Germany) but also for criminal offences (France, USA, Japan etc.). In the event that the liability of legal persons under criminal law of Ukraine.

Given the above, in particular, that for violation of intellectual property rights regulations of economic legislation, criminal liability of legal persons, there is a need within the Institute of administrative responsibility to review and such category as administrative sanctions, the regulation of which is carried out by the Economic code of Ukraine.

However, economic and legal responsibilities inherent in special features. The legal nature of such liability is a negative evaluation of the behaviour of the offender from the state and direct the request or sanction of law to apply measures of material influence in the form of damages, penalty, fines, penalties or other adverse legal consequences to the offender.

Today there are a variety of legal grounds of liability of legal persons for violations of intellectual property rights, which largely affect the state of protection of subjective rights of subjects of intellectual property rights through various legal measures. The state, in the person of authorized state bodies, their officials has enough legal and administrative means to legal entities (registration, licensing, permitting, implementation of administrative and jurisdictional powers etc.), which are sufficient to provide adequate protection and the protection of intellectual property rights without the recognition of legal entities by constituent entities of administrative responsibility.

Key words: legal entities, subjects of administrative responsibility, legal liability, violation of intellectual property rights.

Наукові дискусії щодо встановлення адміністративної відповідальності юридичних осіб не є новими, вони неодноразово піднімаються на сторінках спеціальної літератури, тим більше, що у певний період за часів колишнього СРСР суб'єктами адміністративного проступку визнавалися як фізичні, так і юридичні особи. Відповідно до КУпАП суб'єктами адміністративної відповідальності за правопорушення прав інтелектуальної власності є фізичні особи. Однак, на законодавчому рівні встановлено адміністративну відповідальність і юридичних осіб, що потребує додаткового дослідження.

Метою статті є визначення правових засад визнання суб'єктами адміністративної відповідальності юридичних осіб за порушення прав інтелектуальної власності.

Інститут публічно-правової відповідальності юридичної особи застосовується у багатьох зарубіжних країнах, які встали перед проблемою зростання порушень закону, вчинених корпораціями або іншими колективними суб'єктами. Ці країни пішли шляхом введення відповідальності юридичних осіб не тільки за адміністративні (Італія, Португалія, Німеччина), але й за кримінальні правопорушення (Франція, США, Японія та ін.). На разі від-

повідальність юридичних осіб передбачена кримінальним законом України.

На думку А. А. Музики, визнання останніх суб'єктами кримінальної відповідальності не відповідає принципам кримінального права – особистої (індивідуальної) відповідальності особи за вчинений злочин та наявності вини.

За злочинні діяння, що мали місце у процесі діяльності юридичної особи, відповідає винна фізична особа, яка вчинила такі діяння. Відповідальність юридичних осіб визначається засобами адміністративного чи цивільного права (застосування до установ, підприємств, організацій штрафних санкцій, заборона їхньої діяльності тощо) [1, с. 62].

Питання про визнання суб'єктами адміністративної відповідальності юридичних осіб в науці адміністративного права є неоднозначною. Зокрема, серед представників науки адміністративного права Ю. П. Битяк, Є. В. Додін, І. П. Голосніченко, С. Т. Гончарук, Д. М. Лук'янець та інші є прихильниками твердження, що юридичні особи є суб'єктами адміністративних проступків.

З приводу визнання суб'єктами адміністративної відповідальності юридичних осіб Е. Ф. Демський твердить, що такий підхід є передчасним і необґрунтованим [2, с. 29].

У подальшому він та інші науковці зазначають, що «визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності є передчасним, необґрунтованим і включення до проекту нового Кодексу України про адміністративні проступки є недоцільним», а штрафи за правопорушення у сфері підприємницької діяльності та господарювання, які накладаються відповідно до чинного законодавства на юридичних осіб, є «окремим (особливим) видом юридичної відповідальності – економічною відповідальністю» [3, с. 168-176].

О. П. Світличний також приходять до висновку про недоцільність визнання суб'єктами адміністративної та кримінальної відповідальності юридичної особи за порушення прав інтелектуальної власності. На його думку, вина юридичної особи не може бути встановлена за тими ж правилами, що й вина фізичної особи. Посилаючись на те, що в національному законодавстві існують норми, зокрема господарського законодавства, які передбачають відповідальність юридичної особи за порушення прав інтелектуальної власності, він приходять до висновку, що питання встановлення адміністративної або кримінальної відповідальності юридичної особи є передчасним [4, с. 211-212].

З огляду на викладене, зокрема на те, що за порушення прав інтелектуальної власності нормами господарського законодавства передбачена відповідальність юридичних осіб, виникає необхідність у межах інституту адміністративної відповідальності проаналізувати і таку категорію, як адміністративно-господарські санкції, регулювання яких здійснюється Господарським кодексом України (далі – ГК України).

Незважаючи на те, що Ю. П. Битяк є прихильником визнання юридичної особи суб'єктом адміністративної відповідальності, він звертає увагу на те, що прийняття ГК України, главу 28 якого повністю присвячено загальним питанням адміністративної відповідальності юридичних осіб, можна назвати не лише законом, який офіційно визнав адміністративну відповідальність юридичних осіб, а і першим кодифікованим актом, який містить загальні положення щодо такої відповідальності. Вчений звертає увагу на те, що положення ГК України стосуються не всіх випадків, але значної частини з них. Вони регулюють відповідальність юридичних осіб за порушення у сферах обмеження монополізму, захисту конкуренції, захисту прав споживачів, зовнішньоекономічної діяльності, реклами тощо [5, с. 195].

Будучи прихильником визнання юридичної особи суб'єктом адміністративної відповідальності, І. П. Голосніченко також зазначає, що частина санкцій за ГК України являє собою заходи адміністративної відповідальності, що можуть застосовуватися і до юридичних осіб [6, с. 488].

Водночас, господарсько-правовій відповідальності властиві особливі ознаки. Юридична природа такої відповідальності полягає у негативній оцінці поведінки правопорушника з боку держави і в прямій вимозі або санкції закону застосувати до нього заходи майнового впливу у вигляді відшкодування збитків, сплати неустойки, штрафу, пені або інші несприятливі для правопорушника правові наслідки. Загальним принципом такої відповідальності є державна забезпеченість щодо застосування передбачених договором чи законом майнових та інших господарських санкцій. Держава гарантує застосування їх завдяки системі спеціальних і загальних правозахисних державних органів, функцією яких є саме застосування господарських санкцій [7, с. 279].

На сьогодні існують різні законодавчі підстави відповідальності юридичних осіб за порушення прав інтелектуальної власності, які значною мірою впливають на стан охорони суб'єктивних прав суб'єктів права інтелектуальної власності шляхом застосування різноманітних заходів.

Заходи відповідальності щодо юридичних осіб за порушення прав інтелектуальної власності можна поділити на: 1) заходи майнового характеру; 2) заходи, пов'язані з обмеженням дієздатності юридичних осіб; 3) заходи організаційного характеру. Як наголошує І. П. Голосніченко, серед заходів адміністративної відповідальності юридичних осіб, найуживанішими є заходи майнового характеру, серед яких можна виділити: фінансові санкції; вилучення майна; вилучення прибутку (доходу) або інших незаконно отриманих сум [6, с. 489].

Взявши за основу запропоновані вищезазначені заходи відповідальності юридичних осіб та враховуючи значну кількість спеціальних законів у сфері охорони прав інтелектуальної власності, слід зазначити, що наприклад норми ст. 55 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» також встановлюють, що суд може постановити рішення про накладення на порушника штрафу у розмірі 10% суми, присудженої судом на користь позивача. Сума штрафів у такому випадку спрямовується до Державного бюджету України [8].

Згідно ч. 3 ст. 55 Закону «Про охорону прав на сорти рослин», суд має право вилучити з комерційного обігу чи конфіскувати незаконно одержаний відповідачем будь-який матеріал сорту та продукту, отриманого безпосередньо з нього, а також вилучити чи конфіскувати матеріали, обладнання, які були значною мірою використані для незаконного виробництва матеріалу сорту. Також підлягають вилученню до вирішення питання у судовому порядку (диски для лазерних систем зчитування, виготовлені, імпортовані або ті, що експортуються, а також обладнання та сировина, імпортовані з порушенням вимог, передбачених ч. 5 ст. 8 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування») [9].

Ще одним різновидом заходів відповідальності майнового характеру, що застосовується до юридичних осіб, є вилучення прибутку (або) інших незаконно отриманих сум. Так, згідно ч. 6 ст. 8 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», прибуток, отриманий в результаті діяльності з порушенням вимог цього Закону, стягується у судовому порядку та зараховується до Державного бюджету України.

До заходів адміністративної відповідальності, що застосовуються за вчинення правопорушень юридичними особами, слід віднести заходи, пов'язані із обмеженням дієздатності юридичних осіб. До таких заходів належать: анулювання ліцензії на здійснення певного виду діяльності, наданої юридичній особі; обмеження або тимчасова заборона здійснення певних видів діяльності;

Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» встановлено, що ліцензуванню підлягає діяльність суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана із здійсненням ЗЕД [10]. У разі здійснення операцій, пов'язаних із об'єктами інтелектуальної власності, відповідний суб'єкт господарювання (юридична особа) для здійснення такої діяльності повинна отримати ліцензію.

У разі порушення суб'єктом господарювання ліцензійних умов, така діяльність може бути призупинена шляхом анулювання ліцензії. Частиною 1 ст. 16 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» встановлено, що анулювання ліцензії – це позбавлення ліцензіата права на провадження виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, шляхом прийняття органом ліцензування рішення про анулювання його ліцензії.

За провадження виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, без ліцензії чи здійснення таких видів господарської діяльності з порушенням умов

ліцензування посадові особи суб'єктів господарювання несуть адміністративну відповідальність, передбачену КУпАП.

Крім анулювання дії ліцензії, обмеження або тимчасова заборона здійснення певних видів діяльності може проявлятися і в інших формах. Так, відповідно до ст. 9 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» до суб'єктів господарської діяльності можуть бути застосовані спеціальні заходи стосовно припинення порушень під час виробництва, експорту/імпорту дисків для лазерних систем зчитування, матриць. З метою припинення порушень вимог вказаного щодо виробництва дисків для лазерних систем зчитування, матриць додатково можуть застосовуватися такі спеціальні заходи: обмеження або тимчасова заборона діяльності суб'єктів господарювання; опечатування та/або вилучення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, вироблених з порушенням встановлених вимог, а також обладнання та сировини для їх виробництва, що не відповідають вимогам вказаного Закону.

Крім того, відповідно до ст. 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» за порушення цього або пов'язаних з ним законів України до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності можуть бути застосовані спеціальні санкції, зокрема у вигляді застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності індивідуального режиму ліцензування або тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності. Індивідуальний режим ліцензування діє до моменту усунення порушень законодавства України або застосування практичних заходів, що гарантують виконання цього Закону та/або пов'язаних з ним законів України та скасовується центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики [11].

Тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності діє до моменту усунення порушень законодавства України або застосування практичних заходів, що гарантують виконання цього Закону та/або пов'язаних з ним законів України, але не більше трьох місяців з дати винесення відповідного рішення центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики. Подовження дії тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності здійснюється виключно за рішенням суду.

До заходів відповідальності, що застосовуються до юридичних осіб і мають організаційний характер, слід віднести: примусову реорганізацію юридичної особи; ліквідацію юридичної особи.

Питання, пов'язані із державною реєстрацією припинення юридичної особи в результаті її ліквідації приймається на підставі рішення про припинення юридичної особи, що приймається її учасниками або відповідним органом юридичної особи, що також регулюються нормами цивільного та господарського законодавства, а також Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», де вживається термін «припинення юридичної особи» [12].

Досліджуючи питання відповідальності юридичної особи, необхідно зазначити, що найчастіше юридичні особи несуть господарську відповідальність. Ми погоджуємося з думкою Е. Ф. Демського, який зазначає, що встановлення ГК України, поряд із відшкодуванням збитків у сфері господарювання, штрафними та оперативного-господарськими санкціями, адміністративно-господарськими санкцій (ст. ст. 238-250), є достатнім для відповідальності юридичних осіб [2, с. 25-27]. Яскравим прикладом притягнення юридичних осіб до відповідальності є розгляд господарськими судами справ, у тому числі й за порушення прав інтелектуальної власності.

На сьогодні існує різноманітність законодавчих підстав відповідальності юридичних осіб за порушення прав інтелектуальної власності, яка значною мірою впливає на стан охорони суб'єктивних прав суб'єктів права інтелектуальної власності шляхом застосування різноманітних правових заходів. Держава в особі уповноважених державних органів, їх посадових осіб має достатньо адміністративно-правових засобів впливу на юридичних осіб (реєстрація, ліцензування, надання дозволів, реалізація адміністративно-юрисдикційних повноважень тощо), які на сьогодні є достатніми, щоб забезпечити належну охорону та захист прав інтелектуальної власності без визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративної відповідальності.

Незважаючи на те, що при правовому регулюванні застосування заходів адміністративної відповідальності, що застосовуються до суб'єктів адміністративного делікту, є певні недоліки, чинне законодавство в цілому виконує завдання щодо забезпечення адміністративно-правової охорони прав суб'єктів права інтелектуальної власності на належні їм об'єкти права інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., перепоб. та доп. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавранюка. – К. : Атіка, 2003. – 1056 с.
2. Демський Е. Співвідношення адміністративної і господарської відповідальності / Е. Демський // Юридична Україна. – 2005. – № 9. – С. 24–29.
3. Демський Е. Ф. До питання про відповідальність юридичних осіб / Е. Ф. Демський, В. С. Ковальський, С. Е. Демський // Вісник господарського судочинства. – 2002. – № 4. – С. 168–176.
4. Світличний О. П. До питання юридичної відповідальності юридичних осіб за порушення об'єктів права інтелектуальної власності / О. П. Світличний // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2014. – Вип. 197. – Ч. 2. – С. 196–202.
5. Адміністративне право України : підручник / [Битяк Ю. П., Гаращук В. М. та ін. ; За ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс : Підруч. : У двох томах : Том 1. Загальна частина / ред. колегія : В. Б. Авер'янов (голова) та ін. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 592 с.
7. Щербина В. С. Господарське право : Підручник / В. С. Щербина. – 2-е вид. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 592 с.
8. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21 квітня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 21. – Ст. 218.
9. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування : Закон України від 17 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 17. – Ст. 121.
10. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02 березня 2015 року // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 23. – Ст. 158.
11. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – Ст. 377.
12. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31–32. – Ст. 263.